

ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ ЯК ВАГОМИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

Висвітлено теоретичні основи розвитку екологічного аудиту в Україні та зарубіжних країнах, запропоновано проводити аудит екологічних витрат як важливу складову загальної системи екологічного аудиту на підприємствах лісового сектора економіки для забезпечення ефективної роботи підприємства в умовах конкурентного середовища.

Ключові слова: екологічний аудит, аудит екологічних витрат, екологічний менеджмент, довкілля, екологічна звітність, екологічні витрати, екологічна декларація.

Assist. L.M. Pelynyo – NUFWT of Ukraine, L'viv

Ecological audit as a weighty instrument for the effectiveness increase in the activity of forestry economic sector in the conditions of competitive environment

The thesis contains the theoretical principles of the ecological audit development in Ukraine and in the foreign countries; it proposes to carry out the audit of ecological costs as an important component of the general system of ecological audit at the forestry sector enterprises in order to ensure the effective work of the enterprise in the conditions of competitive environment.

Keywords: ecological audit, audit of ecological costs, ecological management, environment, ecological accountability, ecological costs, ecological declaration.

Реалізація принципів сталого розвитку багато в чому пов'язана зі змінами в організації та технології промислового виробництва, а охорона навколишнього середовища і раціональне використання природних ресурсів розглядаються як пріоритетні напрямки державної екологічної політики багатьох країн світу. Результати діяльності суб'єктів господарювання повинні узгоджуватися з вимогами збереження цілісності екосистем. Серед інструментів, які дають змогу встановити рівень такої узгодженості, дедалі вагомішу роль відіграють екологічний менеджмент і екологічний аудит (далі еко-аудит, еко-менеджмент).

Незважаючи на значний досвід еколого-аудиторської діяльності, офіційне визначення має тільки аудит у галузі охорони навколишнього природного середовища. Національним стандартом з екологічного аудиту ДСТУ ISO 14010-97 екологічний аудит визначається як "документально оформлений систематичний процес перевірки, який включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів аудиту для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи управління навколишнім середовищем та інформації з цих питань критеріям аудиту, а також який включає передачу результатів перевірки замовникові" [4].

За змістом вказаний стандарт є однойменним міжнародним стандартом ISO 14010:1996 "**Guidelines for environmental auditing – General principles**", ратифікованим на національному рівні.

На практиці еколого-аудиторська діяльність може бути набагато ширшою за стандартне визначення, залежно від намірів замовника щодо використання еко-аудиту.

На виконання рішень, прийнятих Порядком денним на XXI сторіччя (Агенда-21) на Світовому Форумі Ріо-92, Рада Європейського Союзу затвердила Постанову за № 1836/93 від 20 червня 1993 р. про добровільну участь промислових підприємств у системі Спільноти щодо екологічного менеджменту та аудиту **EMAS (Environmental management and auditing scheme)**. У цьому документі екологічний аудит розглядався як засіб управління, який надає систематичну, періодичну, об'єктивну й задокументовану оцінку системи управління та процесів, встановлених для охорони навколишнього середовища з метою: підвищення ефективності та полегшення контролю практики, що впливає на навколишнє середовище; оцінки узгодженості діяльності компаній з екологічною політикою [10]. У 2001 р. прийнято нову версію **EMAS-Постанови**, в якій вимоги до побудови СЕМ гармонізовані з вимогами ISO 14001.

На думку авторів, що мають достатній досвід участі у впровадженні екологічного аудиту, екологічний аудит – це інструмент управління, який ґрунтується на системному підході та за допомогою якого оцінюється екологічна ефективність управління підприємством з метою збереження навколишнього природного середовища і підтримання його конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості за рахунок екологічно чистого виробництва [8, 9].

У більш широкому філософському або світоглядному розумінні екологічний аудит – це засіб підвищення екологічної свідомості суб'єктів господарювання і громадськості, що у кінцевому підсумку забезпечує йому провідну роль в механізмі екологізації виробництва і суспільства загалом.

Детальну характеристику структури еко-аудиту на рівні підприємства можна побачити на рис. 1.

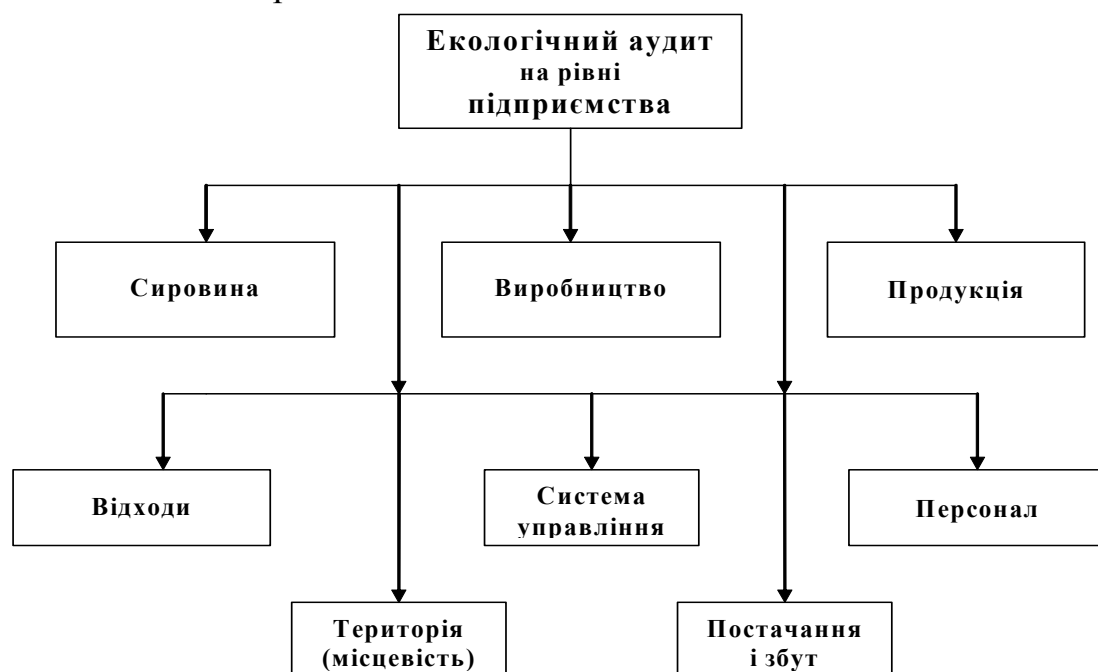

Рис. 1. Структура екологічного аудиту на рівні підприємства

В Україні даний вид аудиту лише починає розвиватися. Базою для його впровадження і подальшого розвитку стали ратифікація на державному

рівні міжнародних стандартів екологічного менеджменту та аудиту серії ISO 14000 у 1998 р. та прийняття Закону України "Про екологічний аудит" від 24 серпня 2004 р.

Проведення екологічного аудиту на міжнародному рівні регулюється такими нормативними документами.

1. **Постановою з екологічного менеджменту та аудиту (EMAS) для промислових підприємств**, прийнятою у 1993 р. Європейською Комісією для країн-членів ЄС. У 2001 р. прийнято нову версію **EMAS –Постанови**, в якій вимоги до побудови систем екологічного менеджменту (СЕМ) гармонізовані з вимогами ISO 14001.
2. **Міжнародними стандартами з екологічному менеджменту серії ISO 14001**, зокрема настановами щодо здійснення екологічного аудиту (ISO 14010, 14011, 14012), прийнятими у 1997 р.
3. Міжнародним стандартом **ISO 19011**, під назвою **"Керівництво з аудиту систем управління якістю і/або систем управління навколишнім середовищем"**, прийнятим у 2002 р. Його введенням було відмінено дію таких стандартів з екологічного аудиту як: **ISO 14010:1996, ISO 14011:1996, ISO 14012:1996**.

У ЄС за кількістю зареєстрованих фірм, що приєдналися до системи екологічного аудиту [1], лідируючі позиції займають Німеччина, Австрія – 8 % і Англія – 6 %. На частку Франції, Нідерландів, Данії, Бельгії, Швеції й Ірландії приходить менше 5 % зареєстрованих фірм. У таких країнах ЄС як Фінляндія, Греція, Італія, Люксембург, Португалія й Іспанія за цей період було зареєстровано зовсім незначну кількість підприємницьких структур, що приєдналася до системи екологічного аудиту (рис. 2).

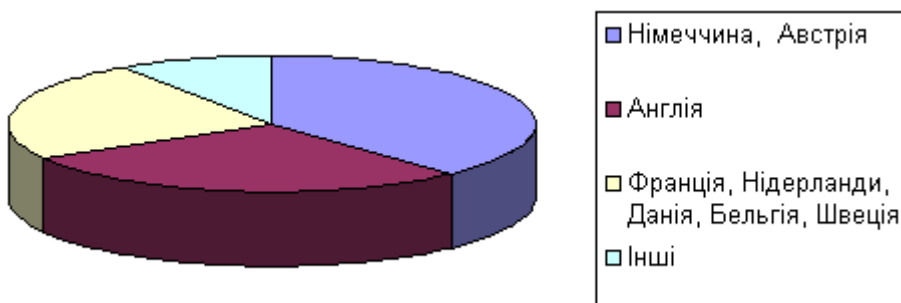

Рис. 2.
Частка зареєстрованих іноземних фірм, що приєдналися до системи екологічного аудиту

На сьогодні, ринок послуг з екологічного аудиту в Україні залишається недостатньо розвиненим. Причини полягають, насамперед, у відсутності підготованих кадрів – еко-аудиторів та відсутності вмотивованої дії з боку керівництва підприємств впроваджувати СЕМ та аудиту. Часто така невмотивованість є наслідком відсутності інформації про переваги, які надає підприємству участь у цих системах.

У практиці екологічного аудиту спостерігаються такі принципові особливості:

- підтримка екологічного аудиту і реагування на його результати з боку керівництва підприємства, галузі, спеціально уповноважених органів управління охороною навколишнього природного середовища як на центральному, так і на місцевому рівнях;
- незалежність функцій екологічного аудиту щодо перевірки діяльності у загальній та екологічній системах управління;

- незалежність провідного аудитора у формуванні аудиторської команди;
- незалежність висновків екологічного аудиту;
- визначеність цілей, завдань, термінів, ресурсів та періодичності проведення еко-аудиту;
- адекватність доказів і цілей аудиту;
- наявність системи і послідовності стандартних процедур (методології), що забезпечують системний, чіткий і ясний виклад результатів аудитування у висновках;
- наявність процедур проведення аудиту, які гарантують його якість і конфіденційність;
- відповідальність та професіоналізм аудиторів.

На сучасному етапі реформування економіки України еко-аудит, за великим рахунком, міг би стати одним із найефективніших інструментів підвищення якості життя як окремої людини, так і суспільства загалом, переходу від екологічно-небезпечної до екологічно-безпечної економіки, захисту конституційних прав людини на екологічно-безпечне життя.

Ми пропонуємо проводити аудит екологічних витрат як важливу складову загальної системи екологічного аудиту на підприємствах лісового сектора економіки для забезпечення ефективної роботи підприємства в умовах конкурентного середовища. Це також полегшить і пришвидшить процес впровадження еко-аудиту та еко-менеджменту у практичну діяльність підприємств галузі в майбутньому.

Аудит екологічних витрат – це поетапна програма, яка може мати різну структуру залежно від конкретного об'єкта аудиту.

Розгляд кожного з етапів аудиту, на нашу думку, не є обов'язковим. Більш глибокого вивчення потребує питання ідентифікації екологічних витрат підприємств галузі. Під екологічними витратами необхідно розуміти внутрішні витрати підприємства, пов'язані з природокористуванням, без урахування зовнішніх (екстернальних) витрат.

Великим недоліком при проведенні аудиту екологічних витрат на підприємствах лісового сектора економіки є те, що практично неможливо визначити частку поточних витрат на охорону навколишнього середовища у собівартості продукції, внаслідок чого неможливо отримати достовірну інформацію про поточні екологічні витрати.

Крім того, кажучи про планування і облік екологічних витрат на підприємствах галузі, необхідно також враховувати, що серед екологічних витрат є змінні, тобто такі, величина яких змінюється відповідно до зміни обсягу виготовленої продукції (наприклад, витрата матеріалів, що йдуть на нейтралізацію шкідливих речовин); умовно-постійні, тобто такі, залежність величини яких від зміни обсягу виробництва продукції слабо виражена (наприклад, витрати на управління природоохоронною діяльністю); постійні, практично незмінні при зміні обсягу виробництва (наприклад, витрати на створення зелених насаджень).

На наш погляд, екологічні витрати підприємств лісового сектора економіки можна представити у вигляді системи, яка охоплює (рис. 3):

- витрати споживання природних ресурсів;
- витрати забруднення навколишнього природного середовища.

*Рис. 3.
Структура
екологічних
витрат
підприємств
лісового сектора
економіки*

Ця класифікація екологічних витрат дасть змогу детальніше аналізувати і прогнозувати зміни у сфері природокористування на підприємстві.

Україна прагне до вступу в Європейський Союз, тому повинна довести право на це адекватними зобов'язаннями і діями. Передусім це стосується запровадження європейських стандартів виробництва, охорони природи, мислення, життя. Екологічний аудит і є одним із таких європейських і міжнародних стандартів дотримання прав людини на безпечне життя. Отже, запроваджуючи екологічний аудит, Україна не тільки декларує своє право на входження в європейську цивілізацію, а й підтверджує свої наміри практичними діями.

Екологічний аудит має широке прикладне значення для екологізації виробництва, соціально-економічних відносин. Це зазначено і у концептуальних документах, що визначають державну екологічну політику, зокрема у проекті Концепції сталого розвитку України.

Безпосередньо в галузі природоохоронної діяльності екологічний аудит значно посилює державну систему екологічного контролю, робить її більш ефективною, гнучкою, дієздатною. За допомогою аудиту можна добровільно зробити те, чого не завжди можна досягти примусово через систему державного екологічного контролю. Тому в інтересах державних установ управління екологічною безпекою та державної екологічної інспекції як на місцях, так і в центрі, всіляко сприяти впровадженню та поширенню екологічного аудиту.

Висновки

Аналіз досвіду проведення екологічного аудиту в розвинених країнах свідчить про широке практичне застосування екологічного аудиту як засобу одержання й оцінки екологічної інформації про підприємство чи інший господарський об'єкт з метою вдосконалення управління. В Україні система екологічного аудиту перебуває на стадії активного формування. Стримуючим чинником протягом тривалого періоду була відсутність необхідної правової бази, нормативного і методичного забезпечення.

Оцінюючи вплив екологічного аудиту на ефективність діяльності підприємств лісового сектора економіки в умовах конкурентного середовища,

можна виділити такі переваги: зниження витрат; підвищення конкурентоспроможності; зниження ризиків відповідальності за виготовлення неякісної продукції та виникнення нещасних випадків і аварій; підвищення довіри з боку громадськості завдяки більшій відкритості підприємства у питаннях охорони довкілля; створення ефективної системи охорони довкілля.

Література

1. Дейнека Л.М. Спроби екологізації виробничої системи підприємства// Інтеграція країн з перехідною економікою в світовий економічний простір: стан і перспективи: Матер. міжнар. наук.-аспірант. конф. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – С. 234-237.
2. Дейнека Л.М. Еколого-економічні проблеми та основні підходи до їх практичного вирішення// Ведення лісового, мисливського і садово-паркового господарства та охорона довкілля: Матер. 54-ої. наук.-техн. конф. – Львів: УкрДЛТУ, 2002. – С. 136-138.
3. ДСТУ ISO 14001-97. Системи управління навколишнім середовищем. Склад та опис елементів і настанови щодо їх застосування. – К.: Держстандарт України, 1997.
4. ДСТУ ISO 14010-97. Настанови щодо здійснення екологічного аудиту. Загальні принципи. – К.: Держстандарт України, 1997.
5. ДСТУ ISO 14011-97. Настанови щодо здійснення екологічного аудиту. Процедури аудиту. Аудит системи управління навколишнім середовищем. – К.: Держстандарт України, 1997.
6. Закон України "Про екологічний аудит"// Відомості Верховної Ради України. – 2004, № 45.
7. Максимів Л.І. Механізм формування системи екологічного аудиту в Україні// Регіональна економіка. – 2004, № 2. – С. 12-14.
8. Максимів Л.І. Екологічний аудит як інструмент менеджменту довкілля// Наук. вісник УкрДЛТУ: Зб. наук.-техн. праць. – Львів: УкрДЛТУ. – 2002, вип. 12.1. – С. 221-226.
9. Сидорчук В.Л. Развитие экологического аудита в сфере природопользования и охраны окружающей среды: теория, методы и практика. – М.: НИА – Природа, РЭФИА, 2002.
10. EMAS-Verordnung (EWG) Nr/1836/93 des Rates vom 29 Juni 1993 ober die freiwillige Beteiligung gewerblicher Unternehmen an einem Gemeinschaftssystem for das Umweltmanagement und die Umweltbetriebsprufung.

УДК [167.1:316.32]

Асист. О.Н. Слободян – НЛТУ України, м. Львів

ГЕНЕЗИС ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Розглянуто актуальні проблеми сучасного світу в контексті глобалізації та підкреслюється роль людини у їх розв'язанні, обґрунтовується необхідність формування нової моделі суспільного розвитку.

Ключові слова: глобальні проблеми, довкілля, демографічний вибух, бідність, урбанізація.

Assist. O.N. Slobodyan – NUFWT of Ukraine, L'viv

Genesis of global problems is in the context of forming of globalization

The issues of the day of the modern world are examined in the context of globalization and the role of man is underlined in their decision, the necessity of forming of new model of community development is grounded.

Keywords: global problems, environment, population explosion, poverty, urbanization.

Двадцяте століття ознаменувалося бурхливим розвитком науки і техніки та відкрило нові можливості для швидкого якісного суспільного розвитку. Проте теорія, що розвиток – це завжди прогрес, завжди крок вперед, не витримала іспиту на достовірність. Дуже швидко економічні, екологічні та